Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 27 april 1923 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 februari 1923 dagtecknad proposition nr 55, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga här nedan införda förslag till lag om arbetstidens begränsning.

I sammanhang med berörda proposition har utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 166 av herr *Leander;*

inom andra kammaren:

nr 214 av herrar *Olsson* i Ramsta, *Gustafson* i Vimmerby, *Jönsson* i Fridhill, *Andersson* i Rasjön, *Osberg, Björnberg, Hansson* i Bäck och *Igel;*

nr 217 av herr *Berg* i Karlskrona;

nr 218 av herrar *Johanson* i Hörninge, *Ryberg, Gardell, Månsson* i Backa, *Johanson* i Hallagården, *Petersson* i Broaryd och *Johansson* i Brånalt;

nr 219 av herr *Carlström* i Helgagård;

nr 220 av herrar *Karlsson* i Grängesberg och *Dahlén;*

nr 221 av herrar *Lindman, Nilsson* i Bonarp, *Norman, Magnusson* i Tumhult, *Jönsson* i Boa, *Lithander, Lübeck, Gustafsson* i Örebro, *Nilsson* i Antnäs, *Pettersson* i Bjälbo, *Persson* i Fritorp, *Fjellman, Olsson* i Kalmar, *Jonsson* i Mörkhult, *Laurén, Gustafsson* i Älvsered, *Lindmark, Poppius, Nylander* och *Jonsson* i Hökhult, fröken *Wellin* samt herrar *Lindskog, Corneliusson, Johansson* i Krogstorp, *Hermelin, Starbäck, Holmström* i Gävle, *Olsson* i Blädinge, *Lorichs, Lundquist, Gustafson* i Kasenberg, *Andersson*

i Storegården, *Brännström, Uddenberg* i Varberg, *Ros, Eurén, Björkman* i Norrköping, *Olsson* i Broberg, *Silfverschiöld* och *Leffler;*

nr 222 av herrar *Sjöström, Hedvall, Höglund* och *Carlson* i Mölndal; samt

nr 223 av herr *Wikström.*

Herr Leanders motion.

Herr *Leander* hemställer i sin motion, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i det med propositionen framlagda lagförslaget, att den i andra momentet av 7 § medgivna övertiden för kalendermånad ändras från 40 till 50 timmar.

Herr Olssons i Ramsta m. fl.:s motion.

Herr *Olsson* i Ramsta m. fl. yrka, att från den föreslagna lagens tillämpning måtte undantagas allt arbete, för vilket arbetstiden i väsentlig mån är beroende av årstiden eller väderleken eller där arbetstiden på grund av annat förhållande är av växlande längd. Motionärerna anhålla tillika, att vederbörande utskott måtte vidtaga de ändringar i lagtexten, som ett bifall till deras yrkande kan nödvändiggöra.

Herr Bergs i Karlskrona motion.

Av herr *Berg* i Karlskrona hemställes, att riksdagen måtte besluta, att första momentet av 5 § i lagförslaget ej skall äga tillämpning å stuveriföretagen i landets hamnar.

Herr Johansons i Hörninge m. fl.:s motion.

Herr *Johanson* i Hörninge m. fl. påyrka, att riksdagen, med avslag å propositionen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om införande i arbetarskyddslagstiftningen av sådana bestämmelser rörande arbetstidens begränsning, som ur hälsosynpunkt kunna anses erforderliga inom vissa yrken.

Herr Carlströms i Helgagård motion.

Herr *Carlström* i Helgagård hemställer

dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande möjligheten av att begränsa arbetstidslagens område till att omfatta endast det arbete, som utföres inom sådan industri eller näring, där densamma kan anses vara socialt och ur landets och hela folkets synpunkt förnuftig och försvarbar, samt att Kungl. Maj:t ville för 1925 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda,

och dels att, därest det med propositionen framlagda lagförslaget bifalles, riksdagen måtte besluta, att lagen skall gälla till allenast den 31 december 1925.

Av herrar *Karlsson* i Grängesberg och *Dahlén* framlägges följande

Herrar Karlssons i Grängesberg och Dahléns motion.

»**Förslag**

till

Lag

om arbetstidens begränsning.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare på sådant sätt användes.

Från lagens tillämpning undantages dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande;

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj.

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpningen av denna lag ej räknas disponent eller annan befattningshavare i överordnad ställning.

Yppas tvekan, huruvida viss arbetstagare är att räkna såsom arbetare enligt lagen, åligger det arbetsrådet att på begäran av domstol eller den, vars rätt därav beröres, avgiva utlåtande i frågan.

Utlåtande, varom här är sagt, skall meddelas kostnadsfritt.

3 §.

Arbetare må icke användas till arbete under längre tid än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan, däri inberäknat eventuell väntetid och uppehåll i arbete, undantagandes måltidsraster; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, genom överenskommelse mellan arbetare och arbetsgivare, arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst 8 $^1/_2$ timmar.

Fortgår arbetet kontinuerligt såväl natt som dag, må arbetstiden, raster däri inräknade, icke överstiga 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan, och må nyss angivna begränsningar gälla den genomsnittliga arbetstiden under en tidrymd av två veckor.

Vid gruvarbete under jord och vid de öppna gruvorna norr om Polcirkeln må arbetare icke användas under längre tid än 6 timmar av dygnet eller 36 timmar i veckan, däri inberäknat eventuell väntetid och uppehåll i arbete, undantagandes måltidsraster.

I arbetstiden vid gruvarbete inräknas tiden för ned- och infart, samt ut- och uppfart.

4 §.

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i driften eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare i den mån så är nödigt, med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver begränsning, som finnes angiven i 3 §. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom 2 dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet. Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har arbetsrådet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

5 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt 4 § åligger det arbetsgivare att senast näst därpå följande dag göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställes av arbetsrådet.

Beslut av arbetsrådet enligt 4 § skall biläggas journalen på det arbetsställe, beslutet rör, och skall journalen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst 3 år, räknat beträffande journalen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammas datum. Journalen skall vara tillgänglig för samtliga arbetare å arbetsstället.

6 §.

Arbetsrådet består av 5 ledamöter, utsedda av regeringen för en tid av 2 år åt gången. 2 av ledamöterna skola utses bland personer, föreslagna av rikssammanslutningar utav arbetare, och 2 ledamöter bland personer, föreslagna av rikssammanslutningar utav arbetsgivare.

Suppleanter till samma antal som ordinarie ledamöter utses på enahanda sätt.

Den femte ledamoten, som tillika är ordförande, jämte ställföreträdare för denne, utses av regeringen.

Ärende må icke av arbetsrådet avgöras utan att samtliga ledamöter äro närvarande. Vid förfall för någon av dessa inkallas suppleant att deltaga i föreliggande ärendes avgörande.

Närmare bestämmelser rörande rådet och dess verksamhet meddelas av regeringen.

7 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningsinnehavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

Å arbetsställe, där arbete bedrives på stadigvarande sätt, skall å lämplig plats finnas anslagen ej mindre denna lag än även arbetstidschema, angivande när arbetet börjar och slutar eller, där arbetet bedrives med skiftlag, när arbetet börjar och slutar för varje sådant lag, ävensom början och slut för varje rast, varigenom arbetet avbrytes.

8 §.

Användes arbetare till arbete i strid mot vad i denna lag är stadgat, straffes arbetsgivaren med böter från och med femhundra till och med tiotusen kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

9 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 4 §, eller att iakttaga vad enligt 5 § åligger honom, straffes han med böter från och med tvåhundra till och med femtusen kronor.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i journal, som avses i 5 §, straffes med böter från och med femhundra till och med tiotusen kronor.

10 §.

Förseelse mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla hälften kronan och hälften den kommun, inom vilken förseelsen begåtts. Den andel av bötesbelopp, som tillfaller kommun, användes till kommunens hjälpverksamhet för fattiga arbetslösa och orkeslösa personer, samt, i den mån medlen ej härför tagas i anspråk, till folkbibliotek och inom kommunen av arbetarna upprättade studiecirklar.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

11 §.

Beträffande verksamhet, som bedrives av kommun eller staten, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

12 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande användande av minderårig eller kvinna till arbete, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1924.»

Herr *Lindman* m. fl. hemställa, att riksdagen, med avslag å förevarande proposition, måtte för sin del besluta, att den provisoriska lag om arbetstidens begränsning, som utlöper den 31 december 1923, icke skall vare sig provisoriskt eller definitivt förnyas. Herr Lindmans m. fl.:s motion.

Herr Sjöströms m. fl.:s motion.

Herr *Sjöström* m. fl. föreslå, att åt första stycket av 1 § i lagförslaget måtte givas följande, med lagrummets avfattning enligt beslut vid 1919 års urtima riksdag sammanfallande lydelse:

»Denna lag äger tillämpning

1) å varje rörelse, industriell eller icke, vari i regel flera än fyra arbetare användas till arbete för arbetsgivares räkning, så ock, ändå att arbetarantalet är mindre, å dylik rörelse, där den bedrives i sådan stad eller köping eller sådant municipalsamhälle, vars mantalsskrivna folkmängd överstiger 1,500;

2) å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari i regel flera än fyra arbetare användas till arbete för arbetsgivares räkning.»

Herr Wikströms motion.

Slutligen må anföras, att herr *Wikströms* motion är lika lydande med den motion, som av herr Leander väckts i första kammaren.

Beträffande skälen för det med propositionen framlagda lagförslaget och för de i ämnet väckta motionerna får utskottet, i den mån ej redogörelse därför lämnas här nedan, hänvisa till propositionens resp. motionernas innehåll.

Historik.

Förslag till lagstiftning angående åttatimmarsdagen förelades riksdagen första gången genom en proposition till 1919 års lagtima riksdag. Förslaget, vilket grundats å ett av arbetstidskommittén avgivet betänkande i ämnet, antogs av andra kammaren, men förkastades av den första. Sedan detsamma underkastats en överarbetning, som medförde vissa, dock ej mera väsentliga förändringar, förelades det genom proposition samma års urtima riksdag, som godtog förslaget med en mindre ändring.

Lagen den 17 oktober 1919 om arbetstidens begränsning, vartill nyssberörda förslag givit upphov och som skulle gälla till 1923 års utgång, blev redan vid 1920 års riksdag föremål för ett flertal motioner, av vilka några gingo ut på upphävande eller suspension av lagen, under det att de övriga åsyftade modifikationer i densamma i olika avseenden. Samtliga nu berörda motioner blevo avslagna, men beslöt riksdagen hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag rörande sådana ändringar i lagen, vilka, utan att rubba lagens grunder, kunde vara ägnade att bättre anpassa densamma efter det praktiska livets krav.

Socialstyrelsen, som fått i uppdrag att verkställa den begärda utredningen och utarbeta det åsyftade förslaget, avgav år 1921 betänkande med förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning. Kungl. Maj:t

framlade socialstyrelsens lagförslag i väsentligen oförändrat skick för samma års riksdag. Förslaget, som under utskottsbehandlingen underkastats vissa förändringar i mildrande riktning, godtogs av riksdagen och upphöjdes till lag — nu gällande lag om arbetstidens begränsning — den 22 juni 1921 med giltighetstid till innevarande års utgång.

Samtidigt med nyssberörda beslut anhöll riksdagen hos Kungl. Maj:t om föranstaltande av en allsidig utredning beträffande *dels* arbetstidslagens verkningar och dess anpassning efter den internationella lagstiftningen samt *dels* behovet och arten av reglering av arbetsförhållandena inom de verksamhetsgrenar, som omförmäldes i det i propositionen intagna lagförslagets 5 § a), d. v. s. rörelser, som hava till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov.

Den av riksdagen sålunda påkallade utredningen har under fjolåret utförts av socialstyrelsen under medverkan av kommerskollegium och vissa andra myndigheter; och har socialstyrelsen såsom resultat därav den 29 september 1922 avgivit förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning, därvid fogats den propositionen i ämnet bilagda redogörelsen för utredningen. Det med propositionen framlagda lagförslaget överensstämmer i allt väsentligt med socialstyrelsens här berörda förslag.

Det spörsmål, som vid bedömandet av förevarande proposition med däri innefattade förslag till en fortsatt lag om arbetstidens begränsning med en avsedd giltighetstid av tre år, främst framställer sig till besvarande, är, huruvida övervägande skäl tala för det i vissa motioner framställda yrkandet om upphävande av den lagstadgade arbetstidsbegränsningen i och med utgången av innevarande år eller för åvägabringande av en kortare ytterligare försöksperiod, innan slutlig ståndpunkt tages till frågan om en fortsatt lagstiftning på ifrågavarande område. Utskottet

Vid bedömandet av förevarande spörsmål vore det givetvis av synnerlig vikt att äga klarläggande kännedom om *dels* verkningarna av den hos oss hittills gällande provisoriska lagstiftningen i ämnet och *dels* det nuvarande läget och tendenserna på detta område i andra länder.

Den av riksdagen i det förra hänseendet påkallade utredningen, vilken, såsom förut nämnts, under fjolåret verkställts, har tyvärr icke kunnat lämna en tillförlitlig ledning i det åsyftade avseendet.

Socialstyrelsen har — under framhållande av att särskilt konjunkturväxlingarna och svårigheten att särskilja de åtgärder, som vidtagits med hänsyn till arbetstidslagen, från anordningar, genomförda för att möta de så att säga normala kraven å driftsförbättringar, medverkat till att

förringa betydelsen av utredningens resultat — sammanfattningsvis karaktäriserat berörda resultat så, att arbetstidslagstiftningens genomförande å ena sidan obestridligen förorsakat avsevärd ökning av produktionskostnaderna, men å den andra för arbetarna medfört av dem högt värdesatta förmåner i socialt och andra hänseenden. Då utredningen enligt socialstyrelsens mening icke kunde anses giva anledning till den lagstadgade arbetstidsbegränsningens avskaffande, har styrelsen efter påpekande att de av lagstiftningen å området förorsakade olägenheterna kunde förväntas i viss mån förminskas med fortgående anpassning efter densamma, tillstyrkt bibehållandet av en provisorisk dylik lagstiftning för ytterligare någon tid framåt.

Kommerskollegium, som handhaft den mera ingående ekonomiska undersökningen rörande arbetstidslagens verkningar, har likaledes framhållit, att möjlighet i stort sett saknades att tillnärmelsevis säkert särskilja arbetstidslagens verkningar från andra ekonomiska rubbningsfenomen. Läget kunde karaktäriseras såsom ett anpassnings- och övergångsstadium till ny jämvikt efter depressionens och lagens samtidiga förryckande inverkan på produktionsfaktorerna. Vilken ekonomisk betydelse en lagstadgad begränsning av arbetstiden kunde få, sedan det nya jämviktsläget uppnåtts, undandroge sig på grund härav nu närmare bedömande. Såtillvida torde dock utvecklingen kunna förutses, att arbetstidens minskning, i den mån densamma ej uppvägdes genom ökad arbetseffekt, måste leda till minskad produktion av nyttigheter och därmed till lägre realinkomst för befolkningen, tagen såsom helhet. I allmänhet taget gåve undersökningen jämte i samband därmed erhållna upplysningar grund för den slutsatsen, att arbetstidslagen fortfarande avsevärt betungade industrien i ekonomiskt avseende. Mot de framhållna ekonomiska konsekvenserna av arbetstidsbegränsningen, vilka i övrigt under rådande extra ordinära förhållanden inom det ekonomiska livet i dess helhet ej ännu torde kunna tillfullo överblickas, stode givetvis de sociala fördelar, som vunnits för arbetarklassen i form av ökade tillfällen till hemliv, till självbildning, rekreation och omväxlande sysselsättning ävensom i mindre uppslitande arbetssätt m. m. Härtill komme, att det måste anses såsom ett viktigt samhälleligt intresse, att stora befolkningsgruppers i och för sig berättigade strävanden efter förbättrade sociala villkor, i den mån så vore förenligt med sund samhällelig ekonomi, vunne statsmakternas stöd. Den erfarenhet, som hittills vunnits av arbetstidslagstiftningens verkningar, syntes på grund av den relativt korta tid, varunder lagen ägt bestånd, samt de alldeles extraordinära omkastningar i världskonjunkturen, som därunder inträffat, alltför ofullständig för att möjliggöra en jämförelse

mellan de nackdelar och fördelar, som arbetstidsbegränsningen medfört. Med hänsyn härtill ävensom till det pågående internationella samarbetet på ifrågavarande område, vari Sverige tagit och fortfarande toge aktiv del, ansåge kollegium för sin del ej möjligt att nu taga definitiv ställning till frågan om arbetstidslagstiftningens omfattning och form. Kollegium förordade därför en ytterligare provisorisk förlängning av nu gällande lag i dess huvudsakliga delar, dock med sådana jämkningar i avfattning och tillämpning, som framgått såsom särskilt önskvärda på grund av den hittills vunna erfarenheten, och som kunde genomföras utan rubbning av lagens huvudsyfte eller dess karaktär av social skyddslagstiftning.

Vad sedan angår frågan om det nuvarande läget och tendenserna på arbetstidslagstiftningens område i andra länder, vill utskottet, under hänvisning till den utredning, som därutinnan lämnats av socialstyrelsen i dess i ämnet avgivna betänkande (sid. 15—19), erinra, att lagstiftning om åttatimmarsdag gäller i alla något mera betydande europeiska stater med undantag av England, Danmark och Italien ävensom i ett flertal utomeuropeiska kulturländer. Beträffande Italien må emellertid nämnas, att ett dekret av regeringen för någon tid sedan utfärdats om genomförande av åttatimmarsdagen inom industrien i enlighet med Washingtonkonventionens innehåll, vilket dekret, samtidigt som det underställts parlamentets prövning, förklarats skola träda i kraft fyra månader efter det detsamma blev offentliggjort. I fråga om England och Danmark gäller, att åttatimmarsdagen genomförts, åtminstone inom de industriella näringsgrenarna, medelst mellan arbetsgivare och arbetare träffade avtal.

Från vissa håll har gjorts gällande, att principen om åttatimmarsdagen i utlandet efterleves merendels mindre strängt än i Sverige. Den mångfald av i stor utsträckning förefintliga undantags- och modifikationsbestämmelser, som inrymmas i de särskilda ländernas lagstiftning på området och om vilkas tillämpning man saknar säker kännedom, gör det visserligen svårt att komma till klarhet om den faktiska tillämpningen av åttatimmarsdagen i de särskilda länderna, varför en klarläggande jämförelse härutinnan svårligen för närvarande låter sig göra. Såsom allmänt omdöme torde dock kunna sägas, att i åtskilliga länder principen om åttatimmarsdagen torde tillämpas strängare än i Sverige, synnerligast om hänsyn tages till de ganska vittgående, ehuru måhända i vissa avseenden ännu icke allmänt utnyttjade möjligheter till undantag, som införts i vår arbetstidslag genom den år 1921 företagna revisionen av lagen. En allmän tendens att alltmera modifiera principen i till-

lämpningen låter sig emellertid tydligt påvisas. Förhastat torde emellertid vara att härav draga den slutsatsen, att berörda tendens behövde tyda på en avveckling av principens tillämpning. Det låter nämligen också tänka sig, att ifrågavarande företeelse utgör en nödvändig anpassning av åttatimmarsregimen efter de praktiska förhållandenas krav. Huru det än må förhålla sig i nu berörda avseende, har ej ännu, såvitt utskottet har sig bekant, något land med åttatimmarslagstiftning beslutat att upphäva densamma.

Härtill kommer att de försök, som pågått att genom en internationell överenskommelse beträffande åttatimmarslagstiftningen undanröja de invändningar, som ur konkurrenssynpunkt kunna anföras mot lagstiftningen, ännu icke uppgivits, utan tvärtom med ökat intresse fullföljas av den internationella arbetsbyrån. I detta avseende må nämnas, att vid den internationella arbetsbyråns styrelses senaste sammanträde under innevarande månad beslut fattats om upprättande av en särskild kommission med uppgift att till nästkommande års konferens framlägga förslag till främjandet av åttatimmarskonventionens ratificering.

Utöver de synpunkter för bedömandet av det föreliggande spörsmålet, vilka innefattas i vad ovan anförts rörande verkningarna av den hos oss hittills gällande provisoriska lagstiftningen i ämnet samt det nuvarande läget och tendenserna å förevarande område i utlandet, vill utskottet framhålla ytterligare följande:

Att arbetarna synnerligen högt värdesätta den lagstadgade åttatimmarsdagen, torde ej av någon betvivlas. Under flera årtionden har dess ernående varit ett av den organiserade arbetarrörelsens främsta mål. Åttatimmarsdagen har utgjort en av arbetarna allmänt omfattad, lätt gripbar programpunkt i deras kamp för en bättre ställning i samhället. Detta förklarar, att den uppfattningen efterhand vuxit sig allt starkare, icke allenast hos vårt lands utan överhuvud hos alla civiliserade länders arbetare, att tillgodoseendet av kravet på åttatimmarsdagens genomförande är oundgängligt för arbetarnas höjande i socialt, folkhälso-, kulturellt och andra avseenden. Att från andra håll framhålles, att den lagstadgade arbetstidens fördelar äro överskattade, ja att denna lagstiftning ur ekonomisk synpunkt kan vara direkt skadlig för arbetarna, betyder i själva verket föga inför den övertygelse om dess nytta och välsignelse, som arbetarna tillägnat sig.

När nu åttatimmarsdagen förverkligats i vårt liksom i ett flertal andra länder, är det fåfängt att förvänta, att arbetarna utan bittra strider skulle låta den av dem så högt skattade vinningen gå sig ur händerna. Och skulle lagen upphävas, kan man förutsätta såsom visst, att de till

det yttersta skulle komma att kämpa för, att dess bestämmelser komme att i stället införas i kollektivavtalen. Den med lagens upphävande åsyftade lättnaden för industrien skulle vid sådant förhållande näppeligen komma att förverkligas. Oavsett vilka strider, som skulle uppstå på arbetsmarknaden genom ett avbrytande av nu å området gällande försökslagstiftning, vilken ju ligger till grund för mellan arbetsgivarna och arbetarna gällande arbetsavtal, kan man även ifrågasätta, om icke jämväl ur synpunkten av önskvärd stabilitet å arbetsområdet det åvägabragta försöket med denna lagstiftning lämpligen bör utsträckas ännu någon tid, tills klarläggande resultat av dess verkningar hunnit erhållas.

Å ekonomiskt sakkunnigt håll har väl aldrig rått tvekan om att ifrågavarande lagstiftnings införande måste, åtminstone till en början, inverka ogynnsamt och fördyrande på produktionen. I vad mån denna inverkan genom ändrade arbetsförhållanden kan mer eller mindre övervinnas, därom har man, såsom av den förut åberopade utredningen framgår, ännu svårt att bilda sig en bestämd mening. Om ock betänkligheter från ekonomisk synpunkt kunna resas emot en förlängning av lagstiftningen, särskilt under ännu rådande depressionstid, må emellertid å andra sidan ej förgätas, att, på sätt förut framhållits, i de allra flesta europeiska länder betänkligheterna i förenämnda hänseende fått vika för de fördelar, som i andra avseenden förväntats av lagstiftningen i fråga.

I sistberörda hänseende må för vårt lands del här erinras om det uttalande i frågan, som fälldes av särskilda utskottet vid 1919 års lagtima riksdag för att upprepas av motsvarande utskott vid samma års urtima riksdag och vilket uttalande alltjämt torde få anses äga giltighet. Förstnämnda utskott yttrade som en sammanfattning av vad det i frågan anfört, att kravet på lagstadgad begränsning av arbetstiden med hänsyn ej blott till arbetarnas hälsa, livskraft, bildning och trevnad utan även till samhällets växande fordringar på dem under nuvarande sociala och politiska förhållanden måste tillmätas en sådan räckvidd och styrka, att det, såvitt möjligt, måste tillgodoses.

Slutligen vill utskottet framhålla, att, såsom ock tidigare vid 1921 års riksdagsbehandling av denna fråga, gentemot då framställt yrkande om arbetstidslagens upphävande eller suspension, erinrats, Sverige genom sin anslutning till Nationernas förbund biträtt principen om arbetstidens begränsning till 8 timmar om dagen och 48 timmar i veckan, samt att berörda skäl ännu alltjämt synes äga giltighet.

Vid övervägande av de synpunkter, som i det föregående framförts till belysning av frågan, finner sig utskottet ej kunna tillstyrka riks-

dagen att genom avslående av förslaget om en förlängning av lagstiftning å området föranleda, att vårt land skulle komma att gå i spetsen för avskaffande av en dylik, allmänt införd lagstiftning. Då utskottet alltså anser sig böra tillråda antagandet av en arbetstidslag å ännu en försöksperiod, vilken lämpligen synes böra fastställas till tre år, vill utskottet särskilt framhålla vikten ur samhällelig synpunkt, att den lediga tid, som genom arbetstidsbegränsningen erhålles, må komma till användning ej endast för tillgodoseende av enskilda, nog så viktiga intressen för arbetarna med avseende å deras hemliv m. m., utan även för deras tekniska utbildning och allmänbildning. Den vinst, som samhället genom en sådan, hela arbetarklassen omfattande folkbildningssträvan skulle erhålla, måste skattas synnerligen högt. Att man, att döma av den föreliggande utredningen, ännu ej kan spåra några större resultat i detta avseende, är ej ägnat att förvåna, ty de, som verka på folkbildningens område, hava att mycket ofta kämpa mot bristande intresse, slöhet och benägenhet för osunda nöjen av olika slag; och ett sådant motstånd kan ej under några få års arbete brytas. Från många håll i landet förspörjes emellertid om löftesbringande strävanden — ej minst utgångna från arbetarna själva — att skapa bildningstillfällen och förädlande nöjen under den lediga tiden. Och i den mån dessa strävanden vinna nödigt understöd från enskilda inflytelserika personers och det allmännas sida, torde de förvisso efter hand leda till en allmän lyftning av arbetarklassen.

Om i enlighet med utskottets förslag arbetstidslagen antages för en period av ytterligare tre år, torde det bliva möjligt att bättre än hittills varit fallet bilda sig en säker uppfattning om dess verkningar för såväl arbetarna som näringarna. Det torde få anses självfallet, att Kungl. Maj:t under en dylik fortsatt provisorietid kommer att ägna synnerlig uppmärksamhet åt arbetstidslagstiftningens verkningar inom landet och dess anpassning efter de internationella förhållandena samt före provisoriets utlöpande låter verkställa de särskilda utredningar, som kunna finnas påkallade för att statsmakterna då skola bättre vara i stånd att definitivt taga ståndpunkt till frågan om nämnda lagstiftning. Att härvid jämväl de synpunkter, som framhållits av herr Carlström i Helgagård till stöd för hans hemställan om avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande möjligheten att förevarande lagstiftning må kunna begränsas till vissa arbetsområden, skola komma under vederbörligt bedömande, torde kunna förutsättas såsom visst.

Av vad utskottet ovan anfört framgår, att utskottet ej kan giva sin anslutning till något av de yrkanden, som innefattas i de av herr

Lindman m. fl. samt herr Johanson i Hörninge m. fl. i ämnet väckta motionerna.

Då utskottet sålunda anser sig böra förorda ett biträdande av propositionen, i vad densamma avser prolongering av den provisoriska anordningen med lagstadgad begränsning av arbetstiden, vill utskottet emellertid samtidigt framhålla angelägenheten av att de särskilda bestämmelserna i lagen underkastas granskning i syfte att näringslivet genom lagens fortsatta bestånd icke beredes större svårigheter än som för vinnande av lagens huvudsyfte är nödvändigt; och återkommer utskottet under de särskilda paragraferna till de anmärkningar och ändringsförslag, som denna granskning föranlett.

Det med propositionen framlagda lagförslaget överensstämmer i allt väsentligt med den nu gällande lagstiftningen i ämnet. De förändringar i särskilda avseenden, som lagförslagets antagande skulle medföra, och de i förut omförmälda motioner framställda särskilda ändringsyrkandena upptagas i det följande till behandling under respektive paragrafer.

Beträffande de av herrar Karlsson i Grängesberg och Dahlén i dessas motion påyrkade ändringar, vilka framlagts i ett särskilt, i motionen innefattat lagförslag, har utskottet emellertid icke iakttagit berörda förfarande. De talrika av dessa motionärer föreslagna ändringarna innebära nämligen, frånsett vissa i fråga om arbetsrådets sammansättning och arbetssätt, vilka utskottet ej finner sig kunna biträda, skärpningar, vilka, såvitt utskottet kan döma, under nuvarande förhållanden icke torde kunna ifrågakomma till förverkligande.

1 §.

Av herr Sjöström m. fl. har föreslagits, att åt första stycket av förevarande paragraf skulle givas den avfattning, som detta lagrum erhöll enligt beslut vid 1919 års urtima riksdag, d. v. s. lagens tillämpning skulle beträffande sådan stad eller köping eller sådant municipalsamhälle, vars mantalsskrivna folkmängd överstiger 1,500, omfatta varje därstädes bedriven rörelse oavsett antalet i densamma använda arbetare.

Att nu vidga tillämplighetsområdet för lagen genom att i första stycket av förevarande paragraf återinföra den avfattning, som nämnda lagrum erhöll enligt beslutet vid 1919 års urtima riksdag, finner utskottet under hänvisning till de skäl, som vid revisionen av lagen år 1921 föranlett till den då vidtagna ändringen av ifrågavarande lagrum, ej vara att tillråda, varför motionen avstyrkes.

Ett av de verksamhetsområden, där den lagstadgade arbetstidsbegränsningen särskilt mött svårigheter, utgöres av torvindustrien. Arbetet inom denna industri, som sönderfaller i bränntorvs- och torvströtillverkning, är nämligen i övervägande grad ett kortvarigt, oregelbundet säsongarbete. Det utföres i regel på ackord, och ofta hava arbetarna med sig sina barn till hjälp vid arbetet. Då det till väsentlig del är mycket beroende av väderleken, blir den genomsnittliga arbetstiden per dag under arbetsperioden ganska kort, men kan det vid vissa tillfällen vara nödvändigt att starkt forcera arbetet. Enligt en av socialstyrelsen för några år sedan föranstaltad undersökning rörande berörda arbetsförhållanden, vilken undersökning var föranledd av ett par framställningar om undantag för nämnda industri från arbetarskyddslagens bestämmelser om minderårigas användande till arbete, sysselsatte torvindustrien sammanlagt 9,391 arbetare, varav 7,337 vuxna och 2,054 minderåriga samt 7,207 av kvinnligt och 2,184 av manligt kön.

En verksamhet av ovan antydda beskaffenhet måste tydligtvis erbjuda svårigheter för genomförandet av nära nog varje slag av mera ingripande arbetsreglering. Om också arbetstidslagen med utnyttjande av däri lämnade medgivanden av övertidsarbete skulle kunna motsvara torvindustriens behov i fråga om arbetstider, lär det sålunda i stor utsträckning ställa sig nära nog omöjligt för arbetsgivaren att noggrant iakttaga lagens bestämmelser, exempelvis beträffande övertidsjournalens förande. Anmärkas må ock i detta sammanhang, att genom en lag av den 26 april 1918 angående viss ändring i arbetarskyddslagen socialstyrelsen bemyndigats att i fråga om bland annat arbete med vändning och stackning av torv meddela eftergift från vissa bestämmelser i nämnda lag rörande minderårigas användande till arbete.

Från torvindustriens sida hava vid upprepade tillfällen påkallats eftergifter från den lagstadgade arbetstidsregleringen. Vid 1921 års riksdag påyrkade sålunda friherre Adelswärd och herr Rehn med flera motionsvis bland annat, att torvupptagning skulle undantagas från lagens tillämpning genom upptagande i undantagsbestämmelsen g). Översikterna över arbetsrådets beslut, bifogade propositionerna rörande arbetstidslagen till 1921 och innevarande års riksdagar, utvisa, att åt torvindustrien lämnats omfattande eftergifter.

Kravet på torvindustriens undantagande från arbetstidslagens tillämpning stödes jämväl av det förhållandet, att nämnda verksamhet i flera avseenden står jordbruket nära. Bland annat torde arbetarna inom torvindustrien till väsentlig del utgöras av personer, som eljest äro sysselsatta inom jordbruket.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet ansett sig böra föreslå, att under arbetstidslagens 1 § jämväl upptages ett undantag för torvindustrien, vilket undantag lämpligen synts kunna infogas mellan de nuvarande undantagen g), rörande skogsarbete etc., och h), som avser jordbruk m. m. Ifråga om undantagets avfattning må anmärkas, att inom torvindustrien och särskilt vid den fabriksmässiga rivningen av torv till torvströ användes en del arbetare på ett stadigvarande, regelbundet sätt, som otvivelaktigt i och för sig skulle medgiva tillämpning av lagstadgad arbetstidsbegränsning. Med hänsyn till svårigheten att på ett tillfredsställande sätt avskilja nu ifrågavarande arbetare och till deras relativt ringa antal har utskottet emellertid ansett sig kunna bortse från nyss berörda förhållande.

Från jordbrukets sida hava städse framhållits de olägenheter, som den lagstadgade arbetstidsbegränsningen måste medföra för byggnadsarbeten, företagna för tillgodoseende av jordbrukets behov. Uttryck för denna uppfattning återfinnas jämväl i den av herr Olsson i Ramsta m. fl. väckta motionen, däri även med styrka framhålles, att lagen å denna punkt ej efterleves. Förnämligast till förekommande eller lindrande av nu ifrågavarande olägenheter föreslogs även redan i det förslag till arbetstidslag, som förelades 1919 års urtima riksdag, undantagande från lagens tillämpning av arbetsföretag med i regel högst tre arbetare, ett undantagande som sedan lett till den nu gällande begränsningen av lagens tillämpning till rörelser eller företag med i regel flera än fyra arbetare. Ehuru nu berörda begränsning otvivelaktigt berett en viss lättnad vid utförande av byggnadsarbeten å landet, lär densamma dock med hänsyn till sitt låga arbetarantal visat sig ej tillräckligt ägnad att undanröja ovan omförmälda olägenheter.

Onekligen tala flera omständigheter för att helt fritaga ifrågavarande byggnadsarbeten från lagens tillämpning. Dessa arbeten torde ofta vara av brådskande natur, och i stor utsträckning lära även de därmed sysselsatta arbetarna vara benägna att genom längre arbetstid påskynda deras fullbordande. De arbetare, varom här är fråga, hava nämligen i många fall ej tillfälle till arbete inom byggnadsbranschen under mer än en kortare del av året, och det gäller då för dem att söka förskaffa sig så stor arbetsförtjänst som möjligt. Ofta hava också arbetarna sina hem å andra orter och äro, åtminstone under arbetsveckans lopp, provisoriskt inkvarterade vid arbetsplatsen. Tydligtvis kunna de ej under sådana förhållanden draga åsyftad fördel av sin fritid. Utöver nu berörda omständigheter, som i viss mån torde vara gemensamma

för alla tillfälliga arbetsföretag, kommer beträffande byggnadsarbeten för jordbrukets behov det förhållandet, att i desamma mycket ofta jämte de främmande byggnadsarbetarna användas arbetare, tillhörande gårdens eget folk, d. v. s. arbetare anställda för jordbruksdriften. Att tillämpa olika lång arbetstid för dessa senare arbetare, allt eftersom de sysselsättas med jordbruks- eller byggnadsarbete, låter sig svårligen göra, och att hålla olika arbetstid för de båda kategorierna av arbetare erbjuder även sina svårigheter.

Enligt utskottets mening förefinnas sålunda ganska starka skäl för ett tillmötesgående av jordbrukarnas önskemål i förevarande avseende, och något alltför betydande avsteg från den lagstadgade arbetstidsbegränsningens princip skulle väl det ifrågasatta undantaget i praktiken icke innebära. När utskottet till förverkligande av nu föreliggande önskemål föreslagit, att till de under h) upptagna verksamhetsgrenarna jämväl skulle fogas »byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts», har utskottet, ehuru i främsta rummet åsyftande husbyggnad, avsett att under »byggnadsarbete» jämväl inbegripa de övriga i paragrafens första stycke omnämnda slagen av sådant arbete, nämligen väg- och vattenbyggnadsarbeten, i den mån desamma utföras av eller för respektive jordbrukare samt ej med hänsyn till sin omfattning och beskaffenhet i förekommande fall redan kunna anses vara att räkna under »jordbruk» eller sådan dess binäring, som under h) avses.

Uti propositionen har i enlighet med socialstyrelsens förslag till de nu under arbetstidslagens 1 § upptagna undantagen fogats ytterligare ett, varigenom från lagens tillämpning skulle undantagas »arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad». Såsom i propositionen framhållits, torde dylikt arbete i regel medföra ringa ansträngning samt medgiva arbetspausernas utnyttjande efter gottfinnande, varjämte detsamma ofta utövas under medverkan av familjemedlemmar och knappast kan i fråga om arbetstidens längd tillförlitligt kontrolleras. Vidare må erinras, att arbetsrådet för portvakter i regel beviljat förlängning av arbetstiden till 10 à 11 timmar per dag och 60 timmar per vecka. Såvitt utskottet kan finna, torde det sålunda ifrågasatta nya undantaget vara såväl från skyddssynpunkt väl försvarligt som även ägnat att tillgodose ett allmänt önskemål från de därav berörda näringsidkarnas sida.

Enligt första stycket i förevarande paragraf äger lagen ej tillämpning å de i nämnda stycke omförmälda slag av rörelser eller företag,

såvitt ej däri till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare.

Vid bedömande huruvida en rörelse eller ett företag med hänsyn till arbetarantalet skall vara underkastad lagen eller ej, torde man, om man tolkar lagen efter dess ordalydelse, vara nödsakad att i berörda antal inräkna även sådana eventuellt förefintliga arbetare, vilka användas till arbete, som inbegripes i något av de under 1 § upptagna undantagen från lagens tillämplighetsområde. På sätt framgår av en utav arbetsrådet å sin tid utarbetad sammanfattande översikt över rådets beslut i fråga om tillämpningen av arbetstidslagen för tiden den 1 november 1919—28 februari 1921, vilken översikt fogats såsom bilaga vid socialstyrelsens den 9 april 1921 avgivna, vid propositionen nr 359 till samma års riksdag fogade betänkande med förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning, har ock arbetsrådet i fråga om tillämpningen av lagen följt detta beräkningssätt. I stor utsträckning torde emellertid den uppfattningen vara gängse, att i berörda arbetarantal icke avsetts att inräknas jämväl nyss åsyftade arbetare, som användas å från lagens tillämpning undantagna arbetsområden. Då genom tillämpning av denna senare tolkning skulle föranledas ett i någon mån vidgat undantagande från lagen av smärre rörelser och företag, vilket synes utskottet stå i överensstämmelse med paragrafens åsyftade innebörd i övrigt, har utskottet ansett sig böra till paragrafen foga ett tillägg, som angiver, att vid beräknande av arbetarantalet för avgörande, enligt stadgandet i första stycket, av lagens tillämplighet icke skall medräknas sådana arbetare, vilka användas till arbete, som enligt undantagen i andra stycket av paragrafen är från lagens tillämpning fritaget. För att ej mer än som är nödigt rubba å lagens nuvarande uppställning föreslår utskottet, att berörda tillägg, ehuru hänvisande till andra stycket av paragrafen, måtte inrymmas i dess första stycke.

Det sålunda av utskottet föreslagna tillägget, vilket i tillämpningen torde böra givas sådan tolkning, att detsamma anses omfatta sådana arbetare, som uteslutande eller huvudsakligen användas till arbete av beskaffenhet att enligt andra stycket av paragrafen vara från lagens tillämpning undantaget, kommer att medföra ej oväsentliga verkningar å särskilt tvenne grupper av arbetare. Den ena utgöres av handelsarbetare (lager- och magasinsarbetare samt körkarlar och transportarbetare m. fl.), vilka med det hittills följda beräkningssättet, genom medräkning av jämväl antalet i arbetsgivarens handelsbod anställda biträden, även då fråga varit om smärre handelsrörelser kommit att i stor utsträckning hänföras under lagen. Den andra gruppen utgöres av sådana personer, som hava an-

ställning å mindre hotell, restauranger eller kaféer utan att användas till allmänhetens direkta betjänande (kökspersonal och drängar m. fl.), vilka med det hittills följda beräkningssättet, genom medräkning av jämväl i arbetsgivarens rörelse anställd serveringspersonal samt hotellstäderskor och vaktmästare m. fl., även i vad angår mycket små rörelser kommit att hänföras under lagen.

I samband med förslaget om tillfogandet av ifrågavarande tillägg har emellertid utskottet även ansett sig böra, till vinnande av större följdriktighet, föreslå, att den nuvarande undantagsbestämmelsen i 1 § rörande arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj, måtte därur utgå, och att i stället i 2 § måtte intagas en bestämmelse av innehåll, att medlem av arbetsgivarens familj ej är att vid tillämpning av lagen räknas såsom arbetare.

Beträffande slutligen det av herr Olsson i Ramsta m. fl. framställda yrkandet, att från lagens tillämpning skulle undantagas allt arbete, för vilket arbetstiden i väsentlig mån vore beroende av årstiden eller väderleken eller på grund av annat förhållande av växlande längd, anser sig utskottet böra till en början framhålla, att en dylik undantagsbestämmelse skulle vara av en mycket ingripande betydelse beträffande omfattningen av arbetstidslagens tillämpning. Enligt översikterna över arbetsrådets beslut hava nämligen eftergifter med stöd av tredje stycket i 5 § av arbetstidslagen av år 1919 samt första momentet av samma § i motsvarande nu gällande lag, vilka båda lagrums bestämmelser hänföra sig till nyss angivna slag av arbete, beviljats för sammanlagt ungefär 33,000 arbetare. Bleve nu dessa slag av arbete föremål för en undantagsbestämmelse, som helt fritoge dem från lagens tillämpning — arbetsrådets ifrågavarande eftergifter hava endast möjliggjort genomsnittsberäkning av arbetstiden för i regel fyra veckor — är det antagligt, att ett betydligt större antal arbetare än det nyssnämnda skulle av sina arbetsgivare anses ställda utanför lagen. Undantaget skulle sålunda enligt utskottets mening knappast rätt väl överensstämma med den varsamhet i fråga om ändringar, vilken må anses motiverad med hänsyn till att fråga nu är om prolongering av lagen å ytterligare en kortare försöksperiod.

Någon bärande grund för att från arbetstidslagens tillämpning undantaga alla de arbeten, där arbetstiden i väsentlig mån är beroende av årstiden eller väderleken eller eljest av växlande längd, torde näppeligen heller förefinnas. Ehuru en till timantalet fixerad längsta arbets-

tid per dag kan vara ägnad att medföra svårigheter vid här ifrågavarande arbeten, följer icke därav med nödvändighet, att de arbetare, som användas till dessa arbeten, böra helt berövas lagens skydd. En genomsnittsberäkning av arbetstiden för längre tidsrymd, såsom de nu gällande bestämmelserna rörande dylika arbeten förutsätta, torde i regel göra tillfyllest. Att märka är även, att motionärerna, av deras motivering att döma, knappast torde hava åsyftat att från lagens tillämpning undantaga alla arbeten, där arbetstiden på grund av säsongföreteelser eller eljest är av växlande längd. Motionärernas avsikt synes, såvitt man får döma av motiveringen, endast eller åtminstone väsentligen hava varit att bereda undantag för egentliga säsongarbeten, d. v. s. arbeten, som blott fortgå någon kortare del av året. Särskilt omnämnas sålunda i motionen byggnadsarbeten å landsbygden.

Enligt utskottets mening tala sålunda flera skäl emot ett biträdande av motionärernas till sina verkningar mycket vittgående förslag. Härtill kommer, att motionärernas önskemål i avsevärd mån redan tillgodosetts genom de ändringar, som utskottet föreslagit medelst tillfogandet av undantagen rörande torvindustrien samt byggnadsarbeten för jordbruk och dess binäringar. Framhållas må även, att i sådana fall, där fråga är om mera typiska säsongarbeten, som ej undantagits från lagens tillämplighetsområde, det mången gång torde finnas möjlighet att enligt tredje momentet av 5 § erhålla eftergift av arbetsrådet, en möjlighet som utskottet med hänsyn till ifrågavarande motion ansett sig böra i det efterföljande något närmare beröra.

Vidare tillkommer emellertid, att genom den utökning av övertidsarbete enligt andra momentet av 7 §, som av utskottet i det följande föreslås, beredes rätt för arbetsgivare att utan särskilt tillstånd använda arbetare, som fyllt 18 år, på övertid intill 50 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår. Genom denna bestämmelse vinnes sålunda möjlighet för arbetsgivare att utan sökande av något tillstånd exempelvis under en tid av 4 månader om året använda arbetare till 10 timmars dagligt arbete under veckans alla söckendagar.

2 §.

I anslutning till vad under 1 § anförts föreslår utskottet, att i den uti denna paragraf förekommande uppräkningen av dem, vilka vid tillämpning av arbetstidslagen ej skola räknas såsom arbetare, måtte främst upptagas »medlem av arbetsgivarens familj».

3 §.

Beträffande denna paragraf har i propositionen föreslagits sådan ändring, att jämväl allmän åklagare, yrkesinspektör och bergmästare skola berättigas att av arbetsrådet erhålla sådana avgöranden och utlåtanden, som i första och tredje styckena av paragrafen avses.

Då, på sätt departementschefen framhållit, den föreslagna ändringen synes ägnad att förekomma onödiga rättegångar och på samma gång bereda önskvärt stöd åt förenämnda befattningshavare i deras tjänsteutövning, tillstyrker utskottet det ifrågavarande ändringsförslaget.

5 §.

Med avseende å denna paragrafs första moment har herr Berg i Karlskrona hemställt, att riksdagen måtte besluta, att nämnda lagrum icke skall äga tillämpning å stuveriföretagen i landets hamnar. Såsom motiv för denna hemställan anför motionären, att tillämpningen av förevarande lagrum i dess nuvarande, även i propositionen bibehållna avfattning under vissa förhållanden kan leda till orimligt lång arbetstid för stuveriarbetarna.

Utskottet vill icke förneka, att en dylik möjlighet förefinnes, men vill å andra sidan framhålla, att, såsom även framgår av motionärens motivering, stuveriarbetet i en del hamnar obestridligen är av så sporadisk och kortvarig beskaffenhet, att det ur skyddssynpunkt ej torde behöva möta några starkare betänkligheter att uppgiva arbetstidsbegränsningen per dag, samt att det vid lastnings- och lossningsarbete vanligen är av stor ekonomisk betydelse att undvika tidsförlust.

Anmärkas må vidare, att för nu förevarande moments tillämpning förutsättes medgivande av arbetsrådet, som sålunda har möjlighet att vid beviljande av eftergift jämlikt ifrågavarande moment, allt efter förefallande behov, förbinda eftergiften med villkor, som säkerställa arbetarna mot oskäligt lång arbetstid.

Utskottet har vid nu angivna förhållanden icke funnit skäl att tillstyrka bifall till motionen.

Beträffande tillämpningen av första momentet i 5 §, har, såsom närmare utvecklas i propositionen, till följd av olika tolkning av utskottets uttalande i ämnet vid 1921 års riksdag skilda meningar yppats ifråga om arbetsrådets befogenhet att medgiva genomsnittsberäkning av arbetstiden för även längre tidsperioder. I överensstämmelse med arbetsrådets mening har föredragande departementschefen uttalat sig för

den meningen, att arbetsrådets befogenhet uti ifrågavarande hänseende ej genom utskottets förenämnda uttalande kan anses begränsad till viss tidsrymd. Denna av departementschefen uttalade mening delas av utskottet, som finner ett utnyttjande av de medgivanden till arbetstidens utjämning, som sålunda enligt detta moment står till buds, vara ägnat att möjliggöra erforderliga lättnader i nu förevarande hänseende för industrier av i momentet angiven karaktär.

Inom utskottet har varit under övervägande att genom en omformulering av andra momentet av paragrafen söka bereda industrier med s. k. kontinuerlig drift större trygghet för tillgodonjutande av s. k. 56-timmarsvecka än med lagrummets nuvarande avfattning lämnas. Efter tagen kännedom om den utsträckta tillämpning, som arbetsrådet givit åt ifrågavarande moment med dess nuvarande lydelse, samt då de svårigheter, som tidigare mött att omformulera stadgandet i ovan angiven riktning utan att därmed i tillämpningen inrymdes möjlighet till ej önskvärda avvikelser från lagstiftningens principer, icke stått att övervinna, har emellertid lagrummet av utskottet bibehållits i dess nuvarande avfattning.

Såsom förut berörts vid 1 § i fråga om herr Olssons i Ramsta m. fl.:s motion torde den möjlighet till eftergift, som tredje momentet av 5 § bereder beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid, lämpligen kunna komma till användning i fråga om en del kortvariga säsongarbeten, exempelvis beträffande de små sågverk, som drivas allenast under vårfloden. Avfattningen av momentet synes enligt utskottets mening ej med nödvändighet begränsa tillämpningen av förevarande stadgande till arbeten av rent tillfällig karaktär, om ock detsamma hittills kommit till användning endast i dylika fall.

7 §.

Andra och tredje momenten av denna paragraf innefatta enligt deras i propositionen föreslagna lydelse ändringar i det avseendet, att högsta tillåtna övertiden per kalendermånad höjts i det förra momentet, vilket reglerar arbetsgivares rätt att utan särskilt tillstånd få använda arbetare, som fyllt 18 år, till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, från 30 till 40 timmar, och i det senare momentet, vilket avser de fall, då på grund av trängande be-

hov ytterligare eftergift må av arbetsrådet meddelas, från 20 till 30 timmar.

Av herrar Leander och Wikström har i skilda motioner påyrkats, att den i andra momentet medgivna övertiden per kalendermånad måtte ökas till 50 timmar.

Såväl arbetstidskommittén som sedermera socialstyrelsen med flera myndigheter hava med styrka framhållit vikten av att i lagen reglerad möjlighet till tillräckligt övertidsarbete beredes. Uppenbart torde även vara, att för de många verksamhetsgrenar, där driften är underkastad mera avsevärda fluktuationer, tryggandet av berörda möjlighet är angeläget, om man vill förebygga svårare olägenheter till följd av den lagstadgade arbetstidsbegränsningens genomförande. Vid de utredningar, som föregått propositionerna till såväl 1921 års som nu pågående riksdag rörande arbetstidslagen, hava ock från näringarnas sida givits uttryck åt rådande missnöje över bristande möjligheter till övertidsarbete. Att märka är härvid, att medan under de senaste åren till följd av den inom industrien ännu rådande depressionen behov av övertidsarbete ej så mycket framträtt, ett motsatt förhållande under stigande konjunkturer givetvis kommer att göra sig allt starkare gällande.

En viss garanti för att missbruk genom vidgad rätt till övertidsarbete ej skall behöva befaras ligger — frånsett det förhållandet, att denna form för arbetstidens utsträckning gemenligen är förknippad med ej oväsentliga merkostnader för vederbörande arbetsgivare — jämväl i det i femte momentet av paragrafen nu upptagna stadgandet om åliggande för arbetsgivare att tillse, att icke arbetare genom användande till övertidsarbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser sig utskottet ej blott böra tillstyrka bifall till de i nu ifrågavarande moment innefattade ändringarna beträffande övertidsarbete, utan synes det utskottet som om man även bör gå något längre i tillmötesgående mot näringsidkarnas önskningar i detta hänseende. Utskottet vill sålunda förorda, att i paragrafens andra moment avsett övertidsarbete må för kalendermånad, i överensstämmelse med vad som föreslagits av reservanter inom socialstyrelsen och tillstyrkts av kommerskollegium, arbetsrådet och lagrådet samt jämväl påyrkats i herrar Leanders och Wikströms motioner, bestämmas till högst 50 timmar, medan åter dylikt övertidsarbete för kalenderår må bibehållas vid det i prositionen föreslagna maximitimantalet. Vidare synes rätten till övertidsarbete enligt tredje momentet böra, i enlighet med socialstyrelsens av arbetsrådet biträdda förslag, fastställas

till högst 150 timmar i stället för i propositionen föreslagna 120 timmar.

9 §.

De i första stycket av denna paragraf innefattade ändringar innebära ej oväsentliga lättnader i avseende å skyldigheten att föra anteckningar rörande övertidsarbete. Berörda anteckningar hava sålunda föreslagits skola för vanliga fall få fullgöras för varje vecka å första dagen i näst därpå följande vecka i stället för, såsom hittills gällt, för varje dag under loppet av påföljande dag, varförutom desamma ansetts ej längre behöva ske i särskild journal, utan ock kunna få fullgöras på annat av arbetsrådet godkänt sätt, därvid närmast åsyftats att kunna i förevarande hänseende godtaga de anteckningar, som pläga föras över de av de olika arbetarna utgjorda arbetstimmar. Vad i nu angivna hänseenden föreslagits synes utskottet vara så mycket mera ägnat att lätta de olägenheter, som ifrågavarande skyldighet hittills onekligen å vissa håll medfört, som man enligt utskottets mening torde kunna hysa den förväntan, att vid tillämpningen av förevarande lagrum i fråga om sättet för anteckningarnas förande skall från vederbörande myndighets sida komma att visas allt det tillmötesgående, som är förenligt med nödig kontroll.

10 §.

Utskottet delar den i propositionen hävdade uppfattningen, att för den provisorietid, varunder lagen avses att gälla, arbetsrådet bör bibehållas för handhavandet av ärendena angående arbetstidslagens tillämpning, men med sådan ändrad organisation, att samtliga ledamotsbefattningar i rådet med undantag av ordförandens bliva att anse såsom bisysslor.

I första punkten av första momentet stadgas, att arbetsrådets ledamöter skola utses för en tid av två år i sänder. Detta stadgande låter sig emellertid ej rätt väl förena med bestämmelsen om lagens giltighetstid, vilken föreslagits till tre år. Till undvikande av nu berörda inadvertens har utskottet ansett sig böra föreslå en sådan ändring uti ifrågavarande punkt, att någon mandattid för rådets ledamöter ej angives.

I åttonde momentet av denna paragraf har av Kungl. Maj:t föreslagits ett tillägg till motsvarande moment i nu gällande lag, varigenom behörighet att meddela provisoriska beslut enligt 6 eller 7 § utsträckts att omfatta, utöver arbetsrådets ordförande, jämväl vid förfall för denne

hans ställföreträdare och, om även denne skulle vara hindrad, den återstående ledamot i rådet, som utsetts utan förslag. Med hänsyn till att antalet utan förslag utsedda ledamöter i rådet enligt första momentets avfattning kan vara flera än tre, har emellertid utskottet funnit sig föranlåtet att föreslå en härav påkallad jämkning i den föreslagna lydelsen av åttonde momentet.

Slutstadgandena.

I fråga slutligen om giltighetstiden för den föreslagna lagen har utskottet, såsom av det föregående framgår, ej funnit anledning att, på sätt av herr Carlström i Helgagård i dennes motion ifrågasatts, föreslå dess begränsning till kortare tid än i propositionen föreslagna tre år.

Såsom förut omnämnts hade 1921 års riksdag begärt utredning angående behovet och arten av reglering av arbetsförhållandena inom rörelser, som hava till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov.

I propositionen redogöres för de utredningar, som med anledning av riksdagens berörda framställning verkställts i fråga om arbetstidsförhållanden, av medicinalstyrelsen beträffande sjukvårds- och därmed jämförliga anstalter, av statens fattigvårdsinspektör med avseende å fattigvårds- och liknande anstalter samt av socialstyrelsen i vad angår alkoholistanstalterna. Beträffande samtliga nu åsyftade slag av anstalter hava utredningarna givit vid handen, att arbetstidsförhållandena icke lämpligen torde kunna regleras genom tillämpning av arbetstidslagen. Däremot har föredragande departementschefen, i huvudsaklig överensstämmelse med vad socialstyrelsen förordat, föreslagit eller ifrågasatt vissa åtgärder, vilka delvis innebära ett fortsättande på redan inslagna vägar och varigenom vederbörande tillsynsmyndigheter skulle beredas möjlighet att, där så erfordrades, verka för arbetstidsförhållandenas förbättring.

I fråga om andra än här ovan angivna slag av anstalter förklarar sig departementschefen, i överensstämmelse med vad socialstyrelsen därom anfört, ej finna något ingripande från Kungl. Maj:ts sida för närvarande böra äga rum. Samtidigt anmärkes emellertid, att sålunda åsyftade anstalters arbetstidsförhållanden ändock måste röna inverkan ej blott av arbetstidslagen utan även av nyss antydda åtgärder till förbättrande av arbetstidsförhållandena vid ovan avsedda slag av anstalter.

Enligt utskottets mening torde vad departementschefen sålunda anfört beträffande arbetstidsförhållandena vid här åsyftade anstalter ej giva anledning till någon erinran från riksdagens sida.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande förslag till

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)	(*Utskottets förslag.*)

Lag

om arbetstidens begränsning.

Härigenom förordnas, som följer:

1 §.	1 §.
Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare.	Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare, *häri icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses i a)—l) här nedan.*
Från lagens tillämpning undantagas *dock*	Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrives av staten,

e) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

f) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

g) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

h) jordbruk jämte *sådana* därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrives utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning,

k) sådant arbete i hotell, restaurang eller kaférörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

l) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

(*Utskottets förslag.*)

b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

c) arbete, som bedrives av staten,

d) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

e) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

f) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

g) upptagning av torv samt tillverkning av bränntorv och torvströ,

h) jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, *samt byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts,* ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrives utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning,

k) sådant arbete i hotell, restaurang eller kaférörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

l) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas

verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning,

ritare, bokhållare eller därmed jämställd person,

kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

(*Utskottets förslag.*)

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas *medlem av arbetsgivarens familj; samt ej heller*

verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning,

ritare, bokhållare eller därmed jämställd person,

kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

3 §.

På begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare.

År mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmäles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt; och må slutligt utslag av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

I annan fråga rörande lagens tillämpning, än som i första stycket avses, har arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst 9 timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

(*Kungl. Maj:ts förslag.*) (*Utskottets förslag.*)

5 §.

1 mom. Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att arbetstiden, med avvikelse från vad i 4 § stadgas, allenast begränsas så, att den i genomsnitt för viss angiven tidrymd kommer att uppgå till högst 48 timmar i veckan.

2 mom. Finnes arbete, som bedrives med tre skiftlag, på grund av synnerliga skäl böra fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

3 mom. Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

4 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom., undantag från bestämmelse i 4 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

Undantag må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt, och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

6 §.

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver tid, som finnes angiven i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har arbetsrådet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)

7 §.

1 mom. För utförande av nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må arbetare, som fyllt aderton år, till nödigt antal användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder sådan arbetare enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst *40* timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och *120* timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

(*Utskottets förslag.*)

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst *50* timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och *150* timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

5 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet, men åligger det arbetsgivaren tillse, att icke arbetaren genom användande till dylikt arbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

8 §.

Äro sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, som kunna anses företräda flertalet arbetsgivare och arbetare inom visst verksamhetsområde, ense om viss eftergift i något avseende, varom stadgas i 5 § eller 7 § 3 mom., må Konungen på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande förordna, att eftergiften må inom verksamhetsområdet i fråga allmänt tillgodonjutas.

(*Kungl. Maj:ts förslag.*) (*Utskottets förslag.*)

9 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt 6 eller 7 § åligger det arbetsgivaren att senast den första dagen i näst därpå följande vecka eller, därest då icke kan avgöras, huruvida arbetstiden är att hänföra till sådan som avses i nämnda paragrafer, så snart sådant kan bedömas, göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställes av arbetsrådet, eller ock på annat av nämnda myndighet godkänt sätt. Ifråga om sådan förlängd arbetstid, som avses i 7 § 1 mom., är dock arbetsgivaren icke pliktig göra dylik anteckning, där arbetstiden finnes behörigen upptagen å det i 11 § 2 mom. föreskrivna arbetstidsschema.

Beslut av arbetsrådet enligt 6 eller 7 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt första stycket skall ske, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammas datum.

10 §.

1 mom. Arbetsrådet består av minst sju ledamöter, *utsedda* av Konungen *för en tid av två år i sänder*. Av ledamöterna skola utses två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsätta tillhopa minst 50,000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50,000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Förslag, som ovan sägs, skall, för att vinna avseende, upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas

10 §.

1 mom. Arbetsrådet består av minst sju ledamöter, *vilka utses* av Konungen. Av ledamöterna skola utses två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsätta tillhopa minst 50,000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50,000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Förslag, som ovan sägs, skall, för att vinna avseende, upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter. Har förslag

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)	(*Utskottets förslag.*)
till ledamöter eller suppleanter. Har förslag icke avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.	icke avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.

Övriga ledamöter skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av de utan förslag utsedda ledamöterna skall vara lagkunnig man, vilken fullgjort vad författningarna föreskriva om dem, som må nyttjas uti domarämbeten.

2 mom. Ledamot eller suppleant, som i 1 mom. avses, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den,

som står under förmynderskap,

som är i konkurstillstånd eller vars egendom, utan att vara avträdd till konkurs, förvaltas för borgenärers räkning,

som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller som är under framtiden ställd för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller

som blivit dömd ovärdig att föra andras talan inför rätta.

3 mom. Mot ledamot av arbetsrådet gälla samma jäv, som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare.

4 mom. Har ledamot eller suppleant, som representerar arbetsgivare eller arbetare, åtagit sig uppdraget, äge han ej att varda därifrån entledigad, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda. Avsägelse av uppdraget prövas av Konungen.

Avgår ledamot eller suppleant, förordnar Konungen för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit förordnad, annan ledamot eller suppleant.

5 mom. Skulle ledamot, som representerar arbetsgivare eller arbetare, vid sammanträde utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra, och kan ej suppleant tillkallas, äger arbetsrådet utse lämplig person att vid det tillfället träda i den uteblivne eller jävige ledamotens ställe.

6 mom. Ärenden, som behandlas av arbetsrådet, må avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense. Ej må flera än sju ledamöter deltaga i behandlingen av ärende inför arbetsrådet.

Vid besluts fattande skola lika antal representanter för arbetsgivare

(*Kungl. Maj:ts förslag.*)	(*Utskottets förslag.*)
och arbetare samt minst en lagfaren ledamot bland dem, som utsetts utan förslag, närvara.	
7 mom. Vid handläggning av annat på arbetsrådet ankommande ärende rörande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare än sådant, som avses i 5 § 4 mom. senare stycket eller 8 §, bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom verksamhetsområdet i fråga. Beslut, som avses i 7 § 4 mom., skall, såvitt möjligt, fattas efter samråd med socialstyrelsen.	
Till utredning av ärende må arbetsrådet låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetsrådet sådan åtgärd nödig, äger rådet därom göra framställning hos den underrätt, inom vars område den, som skall höras, har sitt hemvist eller någon tid uppehåller sig, och varde denne genom rättens eller domarens försorg till rätten kallad. Rätten äger tillägga vittne och sakkunnig ersättning med vad som prövas skäligt. Sedan förhöret hållits, skall rätten tillställa arbetsrådet protokoll däröver.	
Kostnaderna för förhör, som ovan sägs, bestridas av allmänna medel. Arbetsrådets beslut och utlåtanden meddelas avgiftsfritt.	
8 mom. Beslut, som enligt 6 eller 7 § ankommer på arbetsrådet, må i brådskande fall meddelas av dess ordförande eller vid förfall för ordföranden av hans ställföreträdare eller, om jämväl denne är hindrad, av den återstående utan förslag utsedde ledamoten. Har beslut i sådan ordning meddelats, tage arbetsrådet vid sitt första därefter följande sammanträde under omprövning, huruvida beslutet skall äga bestånd.	*8 mom.* Beslut, som enligt 6 eller 7 § ankommer på arbetsrådet, må i brådskande fall meddelas av dess ordförande eller vid förfall för ordföranden av hans ställföreträdare eller, om jämväl denne är hindrad, av den återstående utan förslag utsedde ledamoten *eller, där de utan förslag utsedda ledamöternas antal överstiger tre, den bland dem, som rådet därtill förordnat.* Har beslut i sådan ordning meddelats, tage arbetsrådet vid sitt första därefter följande sammanträde under omprövning, huruvida beslutet skall äga bestånd.
9 mom. Arbetsrådet äger att, när skäl därtill föreligga, i avbidan på närmare utredning meddela beslut, som gäller endast tills vidare.	
10 mom. Över arbetsrådets beslut må klagan ej föras.	

(*Kungl. Maj:ts förslag.*) (*Utskottets förslag.*)

11 mom. Närmare föreskrifter angående avgivande av förslag, som i 1 mom. sägs, och om arbetsrådets verksamhet må meddelas av Konungen.

11 §.

1 mom. Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

2 mom. Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrives på stadigvarande sätt, skall å lämplig plats finnas anslagna ej mindre denna lag än även arbetstidsschema, angivande när arbetet börjar och slutar eller, där arbetet bedrives med skiftlag, när arbetet börjar och slutar för varje sådant lag, ävensom såvitt möjligt början och slut för varje rast, varigenom arbetet avbrytes.

12 §.

Använder arbetsgivare arbetare till arbete i strid mot vad i denna lag är stadgat, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Är arbetaren under aderton år och har användandet skett med faders eller målsmans vetskap och vilja, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

13 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 6 §, eller att iakttaga vad enligt 9 § eller 11 § 2 mom. åligger honom, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i anteckning, som avses i 9 §, straffes med böter från och med femtio till och med ettusen kronor.

14 §.

Förseelse mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

(*Kungl. Maj:ts förslag.*) (*Utskottets förslag.*)

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

15 §.

Beträffande verksamhet, som bedrives av kommun, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

16 §.

Skulle tillämpningen av denna lag medföra sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen, efter arbetsrådets hörande, medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

17 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande användande av minderårig eller kvinna till arbete, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

---

1) Denna lag träder i kraft den 1 januari 1924 samt gäller till och med den 31 december 1926; skolande i fråga om sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 12 eller 13 §, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

2) Vederbörande myndighet äger att jämväl innan denna lag trätt i kraft vidtaga åtgärd, som avses i 5, 7 eller 8 §.

3) Eftergift, som med stöd av lagen den 17 oktober 1919 om arbetstidens begränsning eller motsvarande lag den 22 juni 1921 beviljats utan begränsning till viss tid, skall, i den mån vederbörande myndighet ej annorlunda bestämmer, fortfarande tills vidare äga giltighet.

B) att motionerna nr 166 i första kammaren samt nr 214, 217, 218, 219, 220, 221, 222 och 223 i andra kammaren — motionerna nr 218 och 219 i vad desamma hänföra sig till det i propositionen innefattade lagförslaget — måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan under A) hemställt;

C) att motionen nr 218 i andra kammaren, i vad densamma innefattar hemställan om skrivelses avlåtande till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i visst, ovan närmare angivet hänseende, icke måtte till något riksdagens åtgärd föranleda; samt

D) att motionen nr 219 i andra kammaren, i vad densamma innefattar hemställan om skrivelses avlåtande till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i visst, ovan närmare angivet hänseende, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 25 april 1923.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Bror Petrén, von Sydow, Linder,**) greve *Spens, Hult,**) *Tjällgren, Sigfrid Hansson* och *Thorberg;*

från andra kammaren: herrar *Hagman, Karlsson* i Gasabäck, *Magnusson* i Skövde,*) *Johanson* i Stockholm, *Holmström* i Stockholm, *Svensson* i Skönsberg, *Sundling* och *Persson* i Trången.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1:o) av herrar *von Sydow*, greve *Spens, Magnusson* i Skövde och *Sundling*, vilka ansett att utskottet i anslutning till herrar Lindmans m. fl.:s motion bort avstyrka bifall till den kungl. propositionen;

2:o) av herrar *Linder*, *Sigfrid Hansson*, *Thorberg*, *Hagman, Johanson* i Stockholm, *Holmström* i Stockholm och *Svensson* i Skönsberg, vilka yttrat följande:

»Den utredning, som av socialstyrelsen verkställts beträffande arbetstidslagens verkningar och dess anpassning efter den internationella lag-

stiftningen, har, särskilt med hänsyn till konjunkturförhållandena under lagens giltighetstid, icke kunnat giva någon tillförlitlig ledning för bedömandet av lagens verkningar inom de områden, där den tillämpats. Vi anse därför, att utskottet bort uttala sig för prolongation av nu gällande lag utan att föreslå ytterligare försämringar i densamma.

Utskottet har i 1 § vidtagit den ändringen att vid beräknandet av antalet arbetare enligt paragrafens första stycke icke skall medräknas arbetare, som användes till arbete, som avses i punkterna a)—l). Därest denna ändring godkännes av riksdagen, komma ett stort antal arbetare, som hittills åtnjutit lagens skydd, att ställas utanför densamma. Vi yrka därför, att första stycket av 1 § bibehålles i sin nuvarande lydelse.

Under punkt g) har undantagits »upptagning av torv samt tillverkning av bränntorv och torvströ». Ifrågavarande arbete, som merendels är av synnerligen ansträngande art, anse vi fortfarande böra falla under lagen, och vi yrka därför, att det av utskottet föreslagna undantaget icke måtte av riksdagen godkännas. Dessutom har i utskottets förslag punkt h) införts undantagsbestämmelser »för byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts». Såväl i punkterna g) som h) i utskottets förslag angivna undantag ha motiverats med, att arbetstiden för ifrågavarande arbeten dels är beroende av årstiden eller väderleken, dels på grund av annat förhållande är av växlande längd. Nu gällande lags 5 § giver emellertid möjlighet till sådana avvikelser från vad i 4 § stadgas, som kunna betingas av på arbetstiden inverkande förhållanden, att någon verklig anledning till att vidtaga de av utskottet föreslagna ändringarna icke förefinnes. Vi hemställa därför, att 1 § måtte bibehållas med den lydelse, som den erhållit i Kungl. Maj:ts proposition nr 55.

I konsekvens med vårt ovan framställda yrkande hemställa vi jämväl, att 2 § bibehålles oförändrad och att orden »medlem av arbetsgivarens familj» införas i 1 § punkt b).

Uti 7 § mom. 2 och 3 har utskottet föreslagit avsevärda utökningar av den däri medgivna övertiden och därvid, särskilt i fråga om 3 mom., jämväl föreslagit ökning av det per kalenderår medgivna timantalet från 120 till 150.

I Kungl. Maj:ts proposition har föreslagits ökning av det per *månad* medgivna timantalet beträffande övertidsarbete, utan att någon ändring föreslagits angående antalet timmar per *kalenderår*.

Då hittills icke i något fall kunnat styrkas, att det i 3 mom. av gällande lag stipulerade antal övertidstimmar av 120 timmar per kalenderår visat sig otillräckligt, och något behov av utökning därför icke förefinnes, hemställa vi att nu gällande bestämmelse härutinnan bibehålles.

För att emellertid förebygga att den i 2 och 3 mom. medgivna övertiden per *månad* vid något tillfälle skall kunna sägas vara otillräcklig, vilja vi även i denna del biträda Kungl. Maj:ts förslag.

Vi tillåta oss därför hemställa

att riksdagen måtte besluta

1) *att* 1 § i det med propositionen avsedda lagförslaget måtte erhålla följande lydelse:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrives av staten,

e) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

f) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

g) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

h) jordbruk jämte sådana därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrives utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning,

k) sådant arbete i hotell, restaurang eller kaférörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

l) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

2) *att* 2 § måtte erhålla följande lydelse:

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas

verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning,

ritare, bokhållare eller därmed jämställd person,

kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

3) *att* 7 § måtte erhålla följande lydelse:

7 §.

1 mom. För utförande av nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må arbetare, som fyllt aderton år, till nödigt antal användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder sådan arbetare enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 40 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 120 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

5 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet, men åligger det arbetsgivaren tillse, att icke arbetaren genom användande till dylikt arbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

3:o) av herrar *Tjällgren* och *Persson* i Trången, som anfört:

»Av flera skäl ha vi vid denna frågas behandling inom utskottet till en början anslutit oss till dem, som yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag om förlängd giltighetstid för arbetstidslagen. Ehuru fasthållande vid denna principiella ståndpunkt till frågan ha vi emellertid, sedan det befunnits, att majoritet förefanns för den föreslagna prolongationen av lagen, vid frågans fortsatta behandling sökt medverka till att arbetstidslagen underkastades de modifikationer, vilka de senaste årens erfarenheter visat särskilt behövliga. På ett par punkter kunna i utskottets föreliggande lagförslag sådana modifikationer även konstateras. Vi avse härmed i främsta rummet den ändrade lydelse, som utskottet givit lagförslagets 1 § i vissa särskilt för jordbruket och landsbygden över huvud taget betydelsefulla avseenden. Genom det tillägg, som gjorts till paragrafens första stycke, har den obestridligen mot lagens anda stridande tolkning omöjliggjorts, vilken medgives av den nuvarande avfattningen av bestämmelserna på denna punkt. Den nu föreslagna lydelsen lämnar ej rum för den tolkningen att de arbetare, som äro sysselsatta vid de från lagens tillämpning undantagna arbetsfälten, kunna medräknas, då det gäller att med antalet arbetare motivera arbetstidslagens tillämpning vid andra till samma företag anslutna arbetsplatser. Önskemål, som under lagens hittillsvarande tillämpning framträtt på landsbygden, ha även i utskottets lagförslag tillmötesgåtts genom bestämmelserna att upptagning av torv, tillverkning av bränntorv och torvströ samt byggnadsarbete för jordbruk och dess binäring skola undantagas från lagens tillämpning.

Ehuru vi sålunda erkänna att utskottets föreliggande lagförslag innebär vissa ingalunda betydelselösa modifikationer i förhållande till den ännu gällande lagen på området, måste vi likväl i anslutning till vår ovan angivna principiella syn på denna fråga hävda att arbetstidslagen även i denna i viss mån förändrade avfattning likväl ej är av

den art, att vi kunna medverka till att giva densamma ens en provisorisk giltighet. Vi stödja oss i denna vår uppfattning bland annat på de skäl, som anföras i den reservation, vilken av herr Johansson i Kälkebo m. fl. fogats till andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 till 1919 års urtima riksdag.

Då vi således ej anse oss kunna förorda en prolongation av arbetstidslagen, äro vi likväl ej blinda för att i vissa fall lagliga föreskrifter, utöver redan befintliga sådana, äro av nöden i fråga om arbetstidens begränsning. Då arbetets särskilt ansträngande natur eller hälsovådlighet medföra särskilda vådor av en för lång arbetstid, äro säkerligen även längre gående bestämmelser än åttatimmarslagen på sin plats. Men för detta ändamål fordras ej enligt vår mening en generell arbetstidslag med förbud mot övertidsarbete inom varje fack. Samma syfte lär fullt lika effektivt kunna vinnas antingen på så sätt att i arbetarskyddslagstiftningen nya bestämmelser av det antydda slaget införas eller ock så att en särskild undantagslag för arbetstiden på ifrågavarande områden skapas.

Med stöd av det anförda få vi vördsamt hemställa

1) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 55;

2) att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning och förelägga riksdagen därav föranledda förslag antingen om införande i arbetarskyddslagstiftningen av sådana bestämmelser rörande arbetstidens begränsning, som ur hälsosynpunkt kunna anses erforderliga inom vissa yrken, eller ock om en särskild undantagslag av samma innebörd.»

4:o) av herr *Hult*, som ansett, att 5 § 2 mom. i lagförslaget bort avfattas i huvudsaklig överensstämmelse med den reservation, som inom socialstyrelsen avgivits av herrar Bergström och Järte beträffande styrelsens förslag i ämnet.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktr., 1923.